

* เนาวเรศ น้อยพานิช

รูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน
A Model of Network Organizational Management of Non-Formal Education
in the Community

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษารูปแบบการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน (2) เสนอรูปแบบ ทดลองใช้รูปแบบและประมวลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน (3) ประเมินผลการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน ใช้วิธีสุ่มแบบชั้นภูมิ จากประชากรจำนวน 1,017 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม และข้อมูลจากการประชุมกลุ่มจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้กระบวนการเทคนิคเดลฟาย และการวิเคราะห์ความเที่ยง (reliability) โดยการนำไปทดลองใช้ (try out) หาค่าความสอดคล้องภายใน สำหรับแบบสอบถามที่วัดสภาพการปฏิบัติการบริหารจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบ ใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach โดยการนำไปทดลองใช้กับวิทยาลัยชุมชนสระแก้ว การวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน มีปัจจัย 2 ด้าน คือ ปัจจัยด้านการสร้างเครือข่ายและปัจจัยการบริหารเครือข่าย การสร้างเครือข่ายมี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน (2) รูปแบบการรวมตัวขององค์กรเครือข่าย (3) ระดับการร่วมมือขององค์กรเครือข่าย ปัจจัยด้านการบริหารเครือข่าย มี 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) หลักการของการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ (2) แนวทางการจัดการองค์กรเครือข่าย (3) ขั้นตอนกระบวนการและความร่วมมือขององค์กรเครือข่าย (4) การสร้างวัฒนธรรมในการทำงานร่วมกันขององค์กรเครือข่าย สำหรับการประมวลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ รูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน มีความคิดเห็น สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับ ร่างรูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน พบว่าสามารถปฏิบัติได้ในระดับดีมากทุกปัจจัยหลักและองค์ประกอบย่อย ส่วนการพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของผู้ปฏิบัติงานที่เป็นเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทุกปัจจัยหลักและองค์ประกอบย่อย มีความเหมาะสมในระดับมาก

คำสำคัญ: การจัดการเครือข่ายการ, การศึกษานอกระบบ, ชุมชน

* นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

¹ ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ปีการศึกษา 2552

อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์

Abstract

This research aimed to (1) examine different aspects of a networking management model in non-formal education in the community (2) to propose a networking management model for providing non-formal education in the community, and (3) to conduct a trial and an evaluation of said model.

The instruments used for collecting data were content analysis of in depth interviews with specialists and questionnaires. The sample was 400 Directors of District Non-Formal and Informal Education Centres randomly selected from 1,017 persons. A focus group was organized obtain a consensus on a model of network organization management of non-formal education provision in the community which was later analyzed and synthesized by specialists through the Delphi Method. The analyzed and synthesized model was used for a trial at Koag Soong District Non-Formal and Informal Education Centre for 5 months. The model was then considered for more appropriateness and feasibility by practitioners from the network organizations of the Non-Formal and Informal Education District Centers in 9 districts.

The research findings were as follows: The required model for network organization management should have 2 main factors comprising of; building networks and network management. The first factor was composed of (1) building cooperative networks in the community (2) gathering models of network organizations and (3) cooperative levels of network organizations. The second factor consisted of (1) principles of cooperative networking (2) guidelines on network organization management (3) cooperative procedures of network organizations and (4) building organizational culture of network organizations. The analyzed ideas and suggestions of the specialists regarding a model of network organization management of non-formal education in the community were consistent with the draft of network organization management of non-formal education in the community.

The results from the trial of the above mentioned model conducted by the researcher revealed that its main factors and all subcomponents were practical at a high level, as well as the consideration for appropriateness and feasibility of the practitioners from the network organizations.

Keywords: Network organization management, Non-formal education

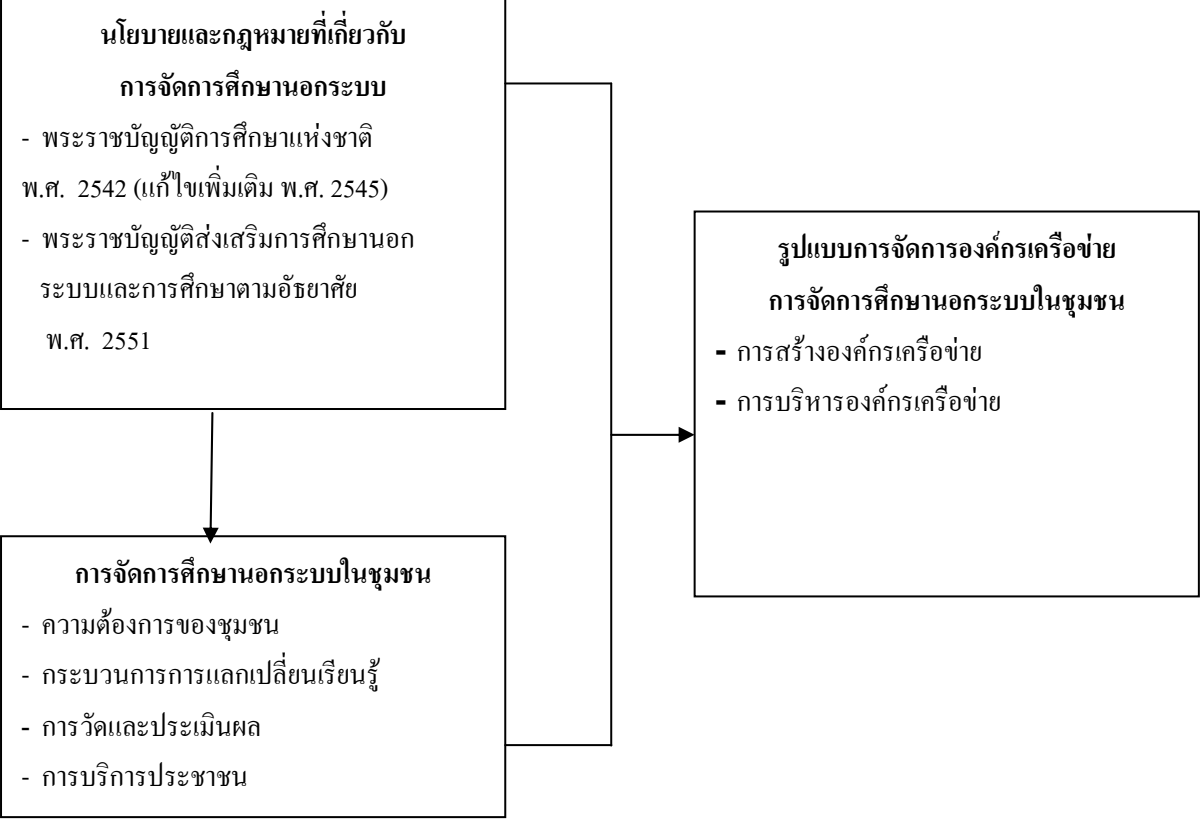
ความนำ

การพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับยุคโลกาภิวัตน์คือ การพัฒนาที่มุ่งการพัฒนาชุมชนสังคมไปพร้อม ๆ กับเศรษฐกิจโดยการเปิดกว้างให้กลุ่มองค์กรและประชาชนที่มีความสนใจหรือผลประโยชน์หลากหลายได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เพื่อสร้างระบบความสัมพันธ์ในสังคมให้เป็นประชาธิปไตย และทำให้เกิดระบบที่

ประชาชนต้องแสดงความรับผิดชอบในหน้าที่ต่อชุมชนอย่างชัดเจน มีระบบตรวจสอบกันเองภายในชุมชน และมีส่วนที่จะสามารถเข้าไปช่วยเหลือร่วมพัฒนากิจกรรมที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

เครือข่ายขององค์กรในชุมชนจึงมีความสำคัญมาก ไม่ว่าจะป็นระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เครือข่ายเป็นรูปแบบ

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต โดยการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนการติดต่อสื่อสาร ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานการบริหรงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2547) เป็นการจัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบ มีกิจกรรม หลักสูตร และวิธีการจัด เพื่อเป็นการพัฒนา คุณภาพชีวิตให้กับประชาชนของประเทศที่อยู่นอกโรงเรียน ให้ได้รับการศึกษาและการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แต่ปัจจุบันการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่เกี่ยวข้องยังไม่ประสบผลเป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากทุกภาคส่วนคิดและตัดสินใจ ตลอดจนปฏิบัติตามนโยบายโดยไม่มี การประสานงานกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเสนอรูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายในการจัด

การศึกษานอกระบบในชุมชน เพื่อพัฒนาสาระและกระบวนการจัดการองค์กรเครือข่ายอย่างเป็นระบบ และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ที่จะก่อให้เกิดเป็นสังคมแห่งคุณภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษารูปแบบการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน
2. เสนอรูปแบบ ทดลองใช้รูปแบบและประมวลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน
3. ประเมินผลการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ และผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายในพื้นที่สังกัด จำนวน 1,017 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบชั้นภูมิ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบผสม ใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม และการประชุมกลุ่ม (focus group)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ใช้กระบวนการศึกษาเอกสาร ทฤษฎี งานวิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสอบถามสภาพการจ้างองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน และการประชุมกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 โดยใช้กระบวนการเทคนิคเดลฟาย

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบและเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติงานจริง การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจำนวน 3 ครั้ง จากคำถามจำนวน 26 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 3 โดยใช้การแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน และค่าความเบี่ยงเบนควอไทล์

ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ วิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน

1.1 ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี โดยการวิเคราะห์สังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย รูปแบบการบริหาร การสร้างเครือข่าย การบริหารเครือข่าย และคุณลักษณะของเครือข่าย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 พบว่ารูปแบบการจ้างองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน ประกอบด้วย การจัดการศึกษาในชุมชน การร่วมมือขององค์กรเครือข่าย และการบริการประชาชน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ประกอบด้วย การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม

1.2 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชนในปัจจุบัน ประกอบด้วย

1.2.1 การสร้างเครือข่าย (build network) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

(1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) สมาชิกของเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิด และรับรู้ร่วมกันถึงการเข้าร่วม โครงการจัดการศึกษาในชุมชน การรับรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

(2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) ร่วมกัน มองเป้าหมายในอนาคตของการพัฒนาเครือข่าย องค์กรเครือข่ายจะก้าวไปสู่จุดหมายใด มีการระดมสมองหรือทำกระบวนการกลุ่มเพื่อค้นหาเป้าหมาย (goals) ขององค์กรเครือข่าย

(3) ผลประโยชน์ร่วมและความสนใจร่วม (mutual interest benefits) มีการจัดการเวทีให้เครือข่ายในองค์กรเสนอความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน พัฒนาแล้วแต่ละเครือข่ายจะได้ประโยชน์อะไร ทำแล้วองค์กรจะเรียนรู้สิ่งใหม่อะไรบ้าง ผู้บริหารต้องให้ข้อมูลกับสมาชิกเครือข่ายให้มากที่สุด

(4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย (all stakeholders participation) ในองค์กรเครือข่ายจะทำงานในรูปแบบของหุ้นส่วน มีความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น ไม่ใช่อำนาจหรือการสั่งการ ต้องสร้างความสัมพันธ์ในแนวราบ

(5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (each individual complement) สมาชิกของแต่ละองค์กรจะมีความหลากหลายในเรื่องความสามารถ จะต้องสร้างให้กับสมาชิกได้แสดงออกเต็มเต็มส่วนขาดของกันและกัน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาระบบการศึกษาในชุมชนเป็นตัวตั้ง

(6) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction) สมาชิกในองค์กรเครือข่ายจะต้องมีโอกาสแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง

1.2.2 การบริหารจัดการเครือข่าย (network management) ประกอบด้วย

(1) การออกแบบเครือข่าย มีรายละเอียดดังนี้ การกำหนดพันธกิจและกลยุทธ์ การเลือกเครือข่ายที่เหมาะสม การจัดประเภทและใช้งานเครือข่ายอย่างเหมาะสม

(2) การบูรณาการเข้าด้วยกัน มีรายละเอียดดังนี้ การจัดทำช่องทางการสื่อสาร ประสานกิจกรรมระหว่างผู้มีส่วนร่วมของเครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย การจัดการความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม

(3) สร้างความสมดุลให้กับเครือข่าย มีรายละเอียดดังนี้ การกำหนดเป้าหมาย ประสาน

คุณค่าร่วมกันและสร้างความไว้วางใจ การออกแบบคำตอบแทน การกระจายความเสี่ยง การวัดและติดตามผลการดำเนินงาน การบริหารความเปลี่ยนแปลง

(4) การพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถในการบริหารเครือข่าย

1.3 ผลการศึกษาศภาพการจัดองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน พบว่า ร้อยละ 37.75 เลือกใช้ประเภทเครือข่ายในการบริหาร วิธีการสร้างเครือข่าย ร้อยละ 32.25 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน และ การสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย การรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน การมีส่วนร่วมในการประเมินผล รูปแบบการรวมตัวของเครือข่าย การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก การบริหารเครือข่าย ประกอบด้วย การออกแบบเครือข่ายร่วมกัน การบูรณาการเครือข่ายร่วมกัน การสร้างความสมดุลให้กับเครือข่าย การพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถในการบริหารเครือข่าย หลักการของการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ แนวทางการจัดการขององค์กรเครือข่าย ขั้นตอนกระบวนการและความร่วมมือขององค์กรเครือข่าย การสร้างวัฒนธรรมในการทำงานร่วมกันขององค์กรเครือข่าย การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

1.4 ผลการประหมกลุ่ม ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอและเครือข่ายที่ร่วมจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน พบว่า

1.4.1 ด้านการสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (1) นำนโยบายที่มี

อยู่แล้วไปสู่การปฏิบัติ (2) มีความรู้และเข้าใจ บทบาทภารกิจขององค์กรเครือข่าย (3) เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการที่องค์กรเครือข่ายจัดเพื่อหาความรู้ใหม่ๆ (4) แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อปฏิบัติงานและรับผิดชอบการทำงานร่วมกัน (5) นำข้อมูลจากชุมชนมาใช้เป็นฐานในการปฏิบัติงานร่วมกัน (6) นำผลงานขององค์กรเครือข่ายมาปรับใช้ในการปฏิบัติงาน (7) แลกเปลี่ยนและใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเกิดประโยชน์ และ (8) มีส่วนร่วมในการประเมินผลขององค์กรเครือข่าย

การรวมตัวขององค์กรเครือข่าย โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับ (1) การรวมตัวโดยมีวัตถุประสงค์ตรงกันหรือใกล้เคียงกัน (2) การรวมตัวตามกลุ่มสนใจ (3) การรวมตัวตามกลุ่มหน่วยงาน (4) การรวมตัวตามนโยบายเฉพาะกิจ และ (5) การรวมตัวโดยคำสั่งความมั่นคงของชาติ

การร่วมมือขององค์กรเครือข่าย โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (1) การแลกเปลี่ยนข้อมูลในการปฏิบัติงาน (2) การไว้วางใจในการปฏิบัติงาน (3) การจัดบริบทเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานและสถานการณ์ (4) การใช้ทรัพยากรร่วมกัน และ (5) จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างองค์กร

1.4.2 การบริหารจัดการเครือข่าย

ประกอบด้วย

หลักการของการทำงานแบบเครือข่าย ความร่วมมือ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (1) ทุกเครือข่ายมีเกียรติและศักดิ์ศรี (2) ทุกเครือข่ายมีสิทธิโอกาสที่เท่าเทียมกัน (3) การทำงานเป็นแบบแนวราบไม่มีการสั่งการจากฝ่ายใด (4) เป็นกระบวนการเรียนรู้โดยผ่านการทำงานร่วมกัน และ (5) เป็นองค์กรเครือข่ายที่เอื้อต่อการติดต่อประสานงาน

แนวทางการจัดการขององค์กรเครือข่าย โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (1) การแสวงหา

จุดมุ่งหมายร่วมกัน (2) การกำหนดความสามารถที่ต้องมีร่วมกัน (3) การกำหนดบทบาทของแต่ละฝ่าย (4) การกำหนดกฎ ระเบียบในการปฏิบัติงานร่วมกัน (5) การกำหนดโครงการ กิจกรรมร่วมกัน และ (6) การกำหนดความรับผิดชอบร่วมกัน

กระบวนการร่วมมือขององค์กรเครือข่าย โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (1) ประเมินสถานการณ์เพื่อวางวัตถุประสงค์ร่วมกัน (2) สร้างแกนนำเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมเป็นทีม (3) กำหนดกลยุทธ์ในการทำงานร่วมกัน (4) ส่งเสริมความคิดใหม่ และปรับระบบเพื่อลดอุปสรรคในการปฏิบัติงาน (5) ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ให้ทั่วทั้งองค์กรเพื่อการยอมรับและไม่ขัดขวางในการปฏิบัติ (6) ชื่นชมผลงานและยกย่องให้เป็นตัวอย่าง (7) สร้างและขยายผู้นำให้กว้างขวางขึ้น และ (8) สร้างเสริมให้ทีมงานได้ร่วมวางแผนการทำงานร่วมกันจนเป็นวัฒนธรรม

การสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันขององค์กรเครือข่าย โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (1) เริ่มงานตรงเวลา (2) ไว้วางใจกัน (3) รับผิดชอบหน้าที่ของตน (4) ทุ่มเทพความรู้ความสามารถ (5) ตั้งใจทำงานให้เกิดผลสำเร็จ และ (6) มีความรับผิดชอบ

1.5 สรุปรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่าย การจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน ประกอบด้วย

1.5.1 ปัจจัยการสร้างเครือข่าย (build network) ประกอบด้วย (1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน (2) การรวมตัวขององค์กรเครือข่าย (3) การร่วมมือขององค์กรเครือข่าย

1.5.2 ปัจจัยการบริหารเครือข่าย (network management) ประกอบด้วย (1) หลักการของการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ (2) แนวทางการจัดการขององค์กรเครือข่าย (3) กระบวนการ

และความร่วมมือขององค์กรเครือข่าย (4) การสร้าง
วัฒนธรรมการทำงานร่วมกันขององค์กรเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 2 ผลประมวผลความคิดเห็นและ

ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการ

จัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน

ผลฉันทามติ (consensus) ของกลุ่ม

ผู้เชี่ยวชาญโดยใช้กระบวนการเทคนิคเดลฟาย ที่เป็น
เครือข่ายร่วมปฏิบัติงานการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ จำนวน 17 ท่าน โดย
นำปัจจัยในร่างรูปแบบแบบการจัดการเครือข่ายการ
จัดการศึกษานอกระบบในชุมชน ประกอบด้วย

2.1 ปัจจัยการสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน การรวมตัว
ขององค์กรเครือข่าย การร่วมมือขององค์กรเครือข่าย
การรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
ผลประโยชน์ร่วมและความสนใจร่วม การมีส่วนร่วม
ร่วมของสมาชิกเครือข่าย การเสริมสร้างซึ่งกันและ
กัน และการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน โดย
ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุดทุกด้าน
และมีความคิดเห็นสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2.2 ปัจจัยการบริหารเครือข่าย ประกอบด้วย

หลักการของการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ
แนวทางการจัดการเครือข่าย กระบวนการร่วมมือ
ขององค์กรเครือข่ายการสร้างวัฒนธรรมการทำงาน
ร่วมกันขององค์กรเครือข่าย การออกแบบเครือข่าย
การบูรณาการเข้าด้วยกันการสร้างความสะดวกให้กับ
เครือข่าย และการพัฒนาสมรรถนะและขีดความ
สามารถในการบริหารเครือข่ายโดยผู้เชี่ยวชาญมี
ความคิดเห็นในระดับมากที่สุดทุกด้าน และมีความ
คิดเห็นสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 3 ทดสอบและประเมินรูปแบบการ

จัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน

3.1 ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการ
จัดการศึกษานอกระบบในชุมชน ประกอบด้วย 2
ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยการสร้างเครือข่าย ซึ่งสามารถ
นำมาปฏิบัติได้ในระดับปานกลาง และ (2) ปัจจัยการ
บริหารเครือข่าย (network management) สามารถ
นำมาปฏิบัติได้ในระดับปานกลาง

3.2 ผลการประเมินรูปแบบจัดการ
เครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชนกับ
ผู้ปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 2 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยการ
สร้างเครือข่าย ซึ่งมีความเป็นไปได้และมีความ
เหมาะสมระดับสูงสุด และ(2) ปัจจัยการบริหาร
เครือข่าย ซึ่งมีความเป็นไปได้และมีความเหมาะสม
ระดับสูงสุด

การอภิปรายผล

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ รูปแบบการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอก ระบบในชุมชน

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วิเคราะห์
สังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การ
สัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจสภาพการจ้ององค์กร
เครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน และ
การประชุมกลุ่ม สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการ
องค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน
ประกอบด้วย

1. ปัจจัยการสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย
การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน การรวมตัว
ขององค์กรเครือข่าย และการร่วมมือขององค์กร
เครือข่าย

2. ปัจจัยการบริหารเครือข่าย ประกอบด้วย
หลักการของการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ
แนวทางการจัดการขององค์กรเครือข่าย
กระบวนการและความร่วมมือขององค์กรเครือข่าย

การสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันขององค์กร
เครือข่าย

รูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายการจัด
การศึกษานอกระบบในชุมชน ที่พัฒนาขึ้นใน
งานวิจัยนี้ ประกอบด้วย ปัจจัยการสร้างเครือข่าย
และปัจจัยการบริหารเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับ
แนวคิด Bardo and Hartman (1982, p. 70) ที่ให้
ความหมายของรูปแบบว่า รูปแบบเป็นปัจจัยที่
พัฒนาขึ้น เพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ของ
ปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำ
ความเข้าใจ หรือเป็น แบบอย่างหรือแนวทางในการ
กระทำหรือดำเนินการใด ๆ ที่แสดงหรืออธิบายถึง
โครงสร้างทางความคิดโดยความสัมพันธ์ของ
องค์ประกอบที่สำคัญของปรากฏการณ์ที่ศึกษาให้
สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น สำหรับรายละเอียดและ
องค์ประกอบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้จะขึ้นอยู่กับ
ลักษณะปรากฏการณ์ และวัตถุประสงค์ของผู้สร้าง
และพัฒนารูปแบบ โดยมีลักษณะเป็นรูปแบบเชิง
เหตุผล (causal model) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด
ของ Kaplan (1964, pp. 386-387) ที่กล่าวว่า
รูปแบบเป็นความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง
แผนภาพ ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ
ขณะเดียวกันรูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายการจัด
การศึกษานอกระบบในชุมชนที่พัฒนาขึ้น
สามารถตรวจสอบรูปแบบ ด้วยการตรวจสอบความ
มากน้อยของความสัมพันธ์ ความเกี่ยวข้อง เหตุผล
ระหว่างตัวแปร ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ
อุทุมพร จามรมาน (2541, หน้า 23) ที่กล่าวว่า
องค์ประกอบของปัจจัยการสร้างเครือข่าย
ประกอบด้วย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือใน
ชุมชน การรวมตัวขององค์กรเครือข่าย และการ
ร่วมมือขององค์กรเครือข่าย และนอกจากนี้
องค์ประกอบจากผลการวิจัยดังกล่าวยังสอดคล้องกับ
หลักการจัดการศึกษา การจัดระบบ โครงสร้าง และ

กระบวนการจัดการศึกษาตามแนวทางของ
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งให้มีเอกภาพ
ด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัด
การศึกษา และการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว
ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา
สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น โดยมี
พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 เป็นตัวกำหนด
ทิศทางในการปฏิบัติ ซึ่งให้ความหมายของ ภา
เครือข่ายว่า หมายถึง บุคคล ครอบครัว ชุมชน
องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กร
เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาน
ประกอบการ และองค์กรอื่น รวมทั้งสถานศึกษาอื่น
ที่มีได้สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีส่วนร่วม หรือมี
วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย ขณะเดียวกันผลการวิจัย
ยังสอดคล้องกับการบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย ที่
ให้ความสำคัญว่า สำเร็จหรือล้มเหลวของการบริหาร
จัดการเครือข่าย การออกแบบเครือข่ายเป็นปัจจัย
สำคัญ ภายหลังจากการกำหนดแนวทางและ
โครงสร้างการบริหารเครือข่ายแล้ว โครงสร้าง
ดังกล่าวก็จะต้องให้การสนับสนุนการไหลเวียนของ
ข้อมูลและทรัพยากรระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ภายใน
เครือข่ายนั้น การออกแบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ
ก็เช่นเดียวกับการมีแผนที่การเดินทางที่ดี ซึ่งจะช่วย
ให้ภาครัฐดำเนินงานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย
และนโยบายที่กำหนด นอกจากนี้การเชื่อมโยงของ
เครือข่าย โดยการใช้ ปัจจัยการบริหารเครือข่ายที่
ประกอบด้วย หลักการของการทำงานแบบเครือข่าย
ความร่วมมือ แนวทางการจัดการขององค์กร
เครือข่าย กระบวนการและความร่วมมือขององค์กร

เครือข่าย การสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันขององค์กรเครือข่าย โดยการให้สมาชิกในเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ร่วมกันดำเนินงาน ช่วยกันตัดสินใจ แบ่งปันข้อมูลของผู้ใช้บริการร่วมกัน อันจะนำสู่ การสร้างความน่าเชื่อถือของเครือข่าย ตามหลักการบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย ตามแนวคิดคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการกำหนด โดยกล่าวว่า การบริหารภาครัฐต้องอาศัยเครือข่าย โดยเป็นการผสมผสานและเชื่อมโยงการทำงานของหลายองค์กรเข้าด้วยกัน อาทิ หน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนระดับต่าง ๆ ในภาครัฐ องค์กรเอกชนและองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งอาศัยผสมผสานแนวทางในการดำเนินงานเข้าด้วยกัน ซึ่งคุณลักษณะของการดำเนินงานการบริหารภาครัฐโดยอาศัยเครือข่ายนั้น คือ การดำเนินงานที่พึ่งพาการติดต่อประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างองค์กรภาครัฐและเอกชนเป็นให้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีการดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในเครือข่าย เพื่อให้เกิดความหลากหลาย สะดวกและรวดเร็วในการให้บริการประชาชนและการตอบสนองต่อสถานการณ์และความต้องการต่าง ๆ ด้วยความรวดเร็ว การบริหารภาครัฐโดยอาศัยเครือข่ายแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐและให้บริการแก่ประชาชน ถึงแม้ว่าปัจจุบันหลาย ๆ หน่วยงานได้ประยุกต์ใช้แนวทางการบริหารภาครัฐโดยอาศัยเครือข่าย แต่ยังไม่มีการจัดทำขั้นตอนในการประยุกต์ใช้แนวทางการบริหารภาครัฐโดยอาศัยเครือข่ายอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่ยังขาดความเข้าใจ คือ การบริหารจัดการภาครัฐที่บทบาทโดยตรงลดลงเรื่อย ๆ แต่กลับเพิ่มการพึ่งพาเครือข่ายของพันธมิตรหรือผู้รับจ้างดำเนินงานในการให้บริการประชาชนและตอบสนองนโยบายของรัฐ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดของ

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ซึ่งกล่าวว่า การสร้างเครือข่ายจำเป็นต้องมีการส่งเสริมอย่างเป็นทางการ โดยเริ่มจากการศึกษาเรียนรู้ในระดับกลุ่ม ชุมชน ก่อนที่จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เห็นความจำเป็นในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เมื่อมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายแล้วจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยเฉพาะการเสริมด้านการบริหารจัดการเครือข่าย การเสริมพลังในการประสานงาน การติดต่อสื่อสารของ “แกนประสาน” หรือ “แม่ข่าย” หากเครือข่ายมีการพัฒนาจนเกิดความเข้มแข็งก็จะเกิดพลังในการผลักดันต่อรองให้เป้าหมายในการรวมเป็นเครือข่ายบรรลุตามที่เครือข่ายกำหนดไว้ และประกอบกับความเห็นของ Doyle (1998) ผู้อำนวยการศูนย์เพื่อการวิจัยสังคมชนบทของมหาวิทยาลัย Charles Sturt ประเทศออสเตรเลีย ที่ให้ความเห็นว่า การพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับยุคโลกาภิวัตน์ คือ การพัฒนาที่มุ่งการพัฒนาสังคมไปพร้อม ๆ กับเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพในสังคม เปิดกว้างให้กลุ่มองค์กรและประชาชนที่มีความสนใจหรือผลประโยชน์หลากหลายได้มีส่วนร่วมในกระบวนการ พัฒนา สร้างระบบความสัมพันธ์ในสังคม เป็นแบบประชาธิปไตย และทำให้เกิดระบบที่คนต้องแสดงความรับผิดชอบในหน้าที่ต่อชุมชนอย่างชัดเจน มีระบบตรวจสอบกันเองภายในชุมชน เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมในชุมชนได้แก่ สิ่งเอื้ออำนวยให้การรวมกลุ่มทางสังคมเป็นกลไกนำไปสู่การทำงานร่วมกัน สร้างศักยภาพและลงทุนเพื่อการสร้างชุมชน มุ่งพัฒนาทุนทางสังคม สร้างเครือข่ายระหว่างการพัฒนาของชุมชนกับระบบการวางแผนเพื่อการพัฒนา เป็นการมองที่จุดแข็งและทุนในชุมชนมากกว่าความต้องการ ปัญหา และการขาดทรัพยากรของชุมชน และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Starkey (1997) ที่ได้ให้ความหมาย

ของ "เครือข่าย" ว่า คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่
สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือ
ทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กร
สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรม
ของตน การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและ
องค์กรที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยน
ข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ
อีกทั้งให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์
เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระ มากกว่าสร้างการคบ
ค้าสมาคมแบบพืงพืงเช่นเดียวกับแนวคิดของ **Burke**
(1999, pp. 76-79) ที่กล่าวว่า การที่เครือข่ายดำรงอยู่
ได้ก็ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น เพื่อแลกเปลี่ยน
ข้อมูลข่าวสาร เพื่อเป็นศูนย์รวมของการสนับสนุน
เพื่อให้เกิดประโยชน์จากการมีประสบการณ์แตกต่าง
กัน เพื่อเป็นช่องทางสำหรับแหล่งทุน เครือข่ายเป็น
เวทีในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น
ๆ หน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่าย
ด้วยเป้าหมาย 2 ประการ คือ การเสริมสร้างศักยภาพ
และสนับสนุนการเสริมสร้างอำนาจแก่ประชาชน
และเป็นช่องทางสำหรับการให้บริการแก่ประชาชน
และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับที่ **Burke** อธิบายว่า
เครือข่ายกับการติดต่อสื่อสารมีความสัมพันธ์กัน การ
ติดต่อสื่อสารทำได้อย่างรวดเร็วกระบวนการดังกล่าว
ผ่านการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรชุมชน หรือประชาชน
กลุ่มเป้าหมายของเครือข่าย รูปแบบนี้เป็นลักษณะที่
สำคัญของวิธีการติดต่อสื่อสารแบบมีส่วนร่วม บางที่
ปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้องคือความสมดุลระหว่าง
เครือข่ายหลวม ๆ ที่มีอยู่ของชุมชน กับ โครงสร้าง
แบบทางการที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารไหลเวียนได้ดี
ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 ผลประมวผลความคิดเห็นและ

ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการ

จัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน

ผลฉันทมติ (consensus) ของกลุ่ม
ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดย
เพิ่มกิจกรรมดำเนินการ ดังนี้

2.1 ปัจจัยการสร้างเครือข่าย

ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนการ
รวมตัวขององค์กรเครือข่าย การร่วมมือขององค์กร
เครือข่าย โดยมีประเด็นเพิ่มเติม การรับรู้มุมมอง
ร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ผลประโยชน์ร่วม
และความสนใจร่วม การมีส่วนร่วมของสมาชิก
เครือข่าย การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน และ การ
ปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน ในส่วนนี้เป็นการสร้าง
ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย เพื่อเพิ่มช่องทางการ
สื่อสารกับเครือข่ายและการประสานกิจกรรม
ระหว่างผู้มีส่วนร่วมของเครือข่าย ในการบูรณาการ
เครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์ ความยั่งยืนของ
เครือข่ายและการพัฒนาขีดความสามารถในการ
ปฏิบัติการหลาย ๆ ด้านของเครือข่าย จำเป็นต้อง
อาศัยการบ่มเพาะความ สัมพันธ์อย่างแนบแน่นและ
ลึกซึ้ง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยที่
สนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ระยะยาวเป็นงานที่
ต้องวางแผนอย่างมีกลยุทธ์ นักการศึกษาจะต้องคิด
หาวิธีการบริหารเครือข่าย การแลกเปลี่ยนความรู้
ระหว่างกัน ประสานคุณค่าและค่าตอบแทนจูงใจให้
มุ่งไปในทิศทางเดียวกัน สร้างความไว้วางใจ และ
เอาชนะความแตกต่างในเชิงวัฒนธรรมให้ได้
นอกจากนี้ ยังต้องมีการจัดโครงสร้างการบริหารงาน
เพื่อให้บุคลากรทั้งหมดขององค์กรรับรู้ถึง
ผลประโยชน์ของเครือข่าย โดยการกำหนด
โครงสร้างการบริหารงานเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ
ยังมีจุดปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและสมาชิกใน
เครือข่ายมากเท่าไรก็ยิ่งทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่าง
ทั่วถึงและเกิดความไว้วางใจมากขึ้น ความสำเร็จ
ของเครือข่ายจึงขึ้นอยู่กับความรู้ปัญหาและแก้ไข
จุดติดขัดต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว โครงสร้างการ

บริหารเครือข่ายร่วมกันที่แสดงถึงกลยุทธ์การบริหารจัดการ และกิจกรรมขององค์กรช่วยให้เห็นกลยุทธ์โดยรวมของเครือข่าย การหยิบยกประเด็นปัญหาของความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในเครือข่ายขึ้นมาตั้งแต่ต้น การคาดเดาจุดที่เป็นปัญหาล่วงหน้า และการเตรียมหนทางในการรับมือและแก้ไขปัญหาเพื่อหาข้อยุติร่วมกัน นอกจากนี้ โครงสร้างการบริหารงานจะต้องเอื้อต่อการกำหนดและปรับเปลี่ยนเกณฑ์มาตรฐานของผลการดำเนินงานอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุที่ไม่มีเกณฑ์มาตรฐานของผลการดำเนินงานที่สมบูรณ์แบบ จึงจำเป็นต้องมีการปรับแก้ไขอย่างต่อเนื่อง

โครงสร้างการบริหารงานจำเป็นต้องครอบคลุมถึงกระบวนการในการสร้างนวัตกรรมและจัดการการเปลี่ยนแปลงด้วย หัวใจของเครือข่ายอยู่ที่ความเป็นพลวัต ไม่หยุดนิ่ง เป็นธรรมชาติ โครงสร้างของความสัมพันธ์จึงต้องส่งเสริมให้เกิดความคิดที่สร้างสรรค์ หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องสร้างแนวทางที่เหมาะสมในการเปิดรับความคิดสร้างสรรค์และข้อเสนอแนะจากเครือข่าย การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน จะเกิดสนับสนุนการเรียนรู้ในองค์กร เป็นช่องทางในการเข้าสู่ฐานความรู้ที่หลากหลายได้ และยังเป็นแหล่งถ่ายทอดและเผยแพร่วิธีปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันเป็นเครื่องมือสำคัญในการบูรณาการเครือข่าย เกิดระบบการจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กรที่มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิก รวมทั้งช่วยพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ จุดประกายแนวทางการแก้ไขปัญหาประจำวันที่เกิดขึ้นส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากความสำเร็จและความผิดพลาดของกันและกันได้ ชีดความสามารถในการปฏิบัติการเหล่านี้ทำให้ภาครัฐสามารถบูรณาการและประสานวัตถุประสงค์

เชิงกลยุทธ์ของภาครัฐให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับวัตถุประสงค์ของเครือข่ายงานได้ดียิ่งขึ้น

ร่างรูปแบบจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชนนี้สอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ในการบริหารจัดการเครือข่าย โดยสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันกับแนวทางการสร้างเครือข่ายของ Starkey ที่ได้เสนอแนวทางไว้ ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทางกิจกรรมหลัก และคุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มคนบางกลุ่ม ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของสมาชิก การจัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่พิจารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการและส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก ซึ่งต้องไม่ติดอยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์กรตัวเอง และกลุ่มแกนต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่าย เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก และป้องกันการผูกขาดอำนาจ การสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น มีส่วนอย่างสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การเลือก กิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตยและเครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นเงินทุนและคุณภาพของสมาชิก เพื่อความมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจการของเครือข่าย วิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วม เทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งมีได้ทั้งทางแนวราบ

แนวตั้ง หรือในภูมิภาคต่างระดับกัน การเชื่อมต่อเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการมีกิจกรรมร่วมกัน หรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง และการร่วมกันประสานงานการประชุม ดังที่ประกายทิพย์ วงศ์หอม (2543) ได้ศึกษาปัจจัยในการสร้างเครือข่าย พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนประสบความสำเร็จในการทำงาน ได้แก่ ความคาดหวังขององค์กรเครือข่าย ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายและการสร้างสรรค์กิจกรรมในเครือข่าย

2.2 ปัจจัยการบริหารเครือข่าย

(network management) ได้แก่ ด้านหลักการของการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ แนวทางการจัดการเครือข่าย กระบวนการร่วมมือขององค์กรเครือข่าย การสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันขององค์กรเครือข่าย ประเด็นที่เพิ่ม คือ การออกแบบเครือข่าย การบูรณาการเข้าด้วยกัน การสร้างความสมดุลให้กับเครือข่าย และ การพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถในการบริหารเครือข่าย สอดคล้องกับกรอบการกำกับการบริหารเครือข่ายภาครัฐในการสร้างผลสัมฤทธิ์ของงานจากเครือข่ายต้องอาศัยกรอบความคิดรวบยอด (comprehensive framework) ซึ่งประกอบด้วยชุดกลยุทธ์ที่ใช้แก้งานในจุดวิกฤติของการกำกับดูแล ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย การประสานคุณค่าให้สอดคล้องกัน การสร้างความไว้วางใจ การออกแบบคำตอบแทนใจ การวัดและประเมินผลการดำเนินงาน การกระจายความเสี่ยง และการบริหารความเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสุทนต์ ออบอุ้น (2547, หน้า 149, หน้า 154 - 155) ที่ได้วิเคราะห์กระบวนการและวิธีการจัดการเครือข่าย พบว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ซึ่งมีทั้งปัจจัยภายในและ

ปัจจัยภายนอกของเครือข่ายที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จิตสำนึกต่อส่วนรวมของปัจเจกบุคคล การมีผู้นำเครือข่ายที่มีความรู้ความสามารถ การมีระบบการบริหารจัดการในเครือข่ายที่เป็นระบบหรือมีกลไกที่เหมาะสมกับเครือข่าย การมีระบบสารสนเทศข้อมูล ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การมีพันธกรณีที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน การจัดการและการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง การเสริมสร้างภูมิความรู้และขบวนการทางปัญญา และการมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง และ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งทุน สถาบันวิชาการ หน่วยงานวิจัยและกองทุนสนับสนุนต่าง ๆ การมีเวทีสาธารณะ ขบวนการประชาสังคม และสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการรวมพลังเครือข่าย เช่น เหตุการณ์ทางธรรมชาติ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ขณะที่ประกายทิพย์ วงศ์หอม (2543) ศึกษาปัจจัยในการสร้างเครือข่าย ในประเด็นการดำเนินงาน พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนประสบความสำเร็จในการทำงาน ได้แก่ ความคาดหวังขององค์กรเครือข่าย ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายและการสร้างสรรค์กิจกรรมในเครือข่าย โดยมีองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายยั่งยืน คือ การมีพันธกิจร่วมกัน การประสานงานสนับสนุน การเอื้อประโยชน์ให้สมาชิก การมีผู้ประสานงานเครือข่ายที่ชัดเจนต่อเนื่องและเข้มแข็ง ความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคกันในการตัดสินใจ และ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายที่เกิดจากธรรมชาติ และมีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 3 ทดสอบและประเมินรูปแบบการ

จัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน

3.1 ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน

3.1.1 ปัจจัยการสร้างเครือข่าย

(build network) องค์ประกอบด้าน การรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ผลประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน และการร่วมมือของชุมชน สามารถนำมาปฏิบัติได้ในระดับมาก สำหรับองค์ประกอบด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และ รูปแบบการรวมตัวของเครือข่าย สามารถนำมาปฏิบัติได้ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานของ ปรกาศทิพย์ วงศ์หอม (2543) ที่ศึกษาปัจจัยในการสร้างเครือข่ายกระบวนการในการจัดตั้งเครือข่ายและความเป็นไปได้ในการสร้างเครือข่าย พบว่า การสร้างเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความเป็นไปได้ที่มีองค์กรพัฒนาเอกชนที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันเป็นองค์กรกลางที่จะทำหน้าที่ในการประสานองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อจุดประกายความคิดเรื่องเครือข่าย โดยเริ่มจากการประสานงานองค์กรสมาชิกที่มีอยู่แล้ว การจัดพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง การมีการสร้างสรรค์กิจกรรมของเครือข่าย และการยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกในเครือข่าย ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ควรพิจารณาในเรื่องคนที่เข้าร่วมเครือข่ายต้องเป็นคนที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีแนวคิดทิศทางการทำงานเครือข่ายที่ชัดเจน การคำนึงถึงทรัพยากรที่เอื้อประโยชน์

ร่วมกัน การมีระยะเวลาในการพบปะพูดคุยระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และการมีวิธีการทำงานหรือการสร้างสรรค์กิจกรรมอยู่ตลอดเวลา

3.1.2 ปัจจัยการบริหารเครือข่าย

องค์ประกอบด้านการบูรณาการเครือข่ายร่วมกัน หลักการของการทำงานแบบเครือข่าย แนวทางการจัดการขององค์กรเครือข่าย การสร้างวัฒนธรรมในการทำงานร่วมกันขององค์กร สามารถนำมาปฏิบัติได้ในระดับมาก สำหรับองค์ประกอบด้านการออกแบบเครือข่ายร่วมกัน การสร้างความสมดุลให้กับเครือข่าย การพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถในการบริหารเครือข่าย ขั้นตอนกระบวนการและความร่วมมือขององค์กรเครือข่าย สามารถนำมาปฏิบัติได้ในระดับปานกลาง ซึ่ง อุทัยคุณเกษม (2550) ได้ศึกษาความครอบคลุมและคุณภาพในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตระดับหมู่บ้านของสำนักบริหารงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนและพันธมิตร(เครือข่าย) สถานศึกษามีพันธมิตรที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้ประสบความสำเร็จมากที่สุด (Best Practice) 493 หน่วย โดยในจำนวนนี้พบว่า พันธมิตรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมมากที่สุด ส่วนร่วมสนับสนุนวิทยากร/ครูผู้สอน สนับสนุนงบประมาณ สนับสนุนหลักสูตร สื่อ วัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ สนับสนุนอาคารสถานที่ วางแผน (จัดเตรียมข้อมูล/จัดทำแผน) ส่วนนิเทศ/ติดตามประเมินผล ร่วมจัดหา/จัดเตรียมผู้เรียน/ผู้ร่วมกิจกรรม และร่วมติดต่อประสานงาน และเมื่อพิจารณาภาพรวม การมีส่วนร่วมด้านการสนับสนุนปัจจัยดำเนินงาน พบว่า พันธมิตรที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ประสบความสำเร็จมากที่สุด มีส่วนร่วมด้านการสนับสนุนปัจจัยดำเนินงานเป็นจำนวนมากที่สุด จากผลการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่นำเสนอเป็นข้อเท็จจริง

ส่วนหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษานอกโรงเรียนมีเครือข่ายที่หลากหลายทั้งระดับบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และระดับชุมชน โดยมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ มากน้อยแตกต่างกันไป และมีปัจจัยหลายประการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม การทำงานในลักษณะของเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จและความยั่งยืนของเครือข่าย องค์ความรู้แนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยจากการศึกษาค้นคว้าของคณะผู้วิจัย ช่วยให้มองเห็นแนวทางการสร้างและพัฒนารูปแบบให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นและก่อให้เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้การขยายขอบเขตการอธิบายของแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและเป็นเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของภาคส่วนต่าง ๆ ระหว่างแนวคิด ทฤษฎีผลการวิจัยที่ผ่านมาและข้อค้นพบของการศึกษาในประเด็นการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนพร้อมกันนี้ สมคิด พรหมขัย และคณะ (2550, หน้า 175 - 184) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการยกระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงานตามแผนยุทธศาสตร์ของกรมศึกษานอกโรงเรียน โดยวิวัฒประสงค์ เพื่อศึกษาประเภทของเครือข่าย ระดับการมีส่วนร่วมและบทบาทการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการยกระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงาน ศึกษาประสิทธิผลการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และเพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการยกระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงานตามแผนยุทธศาสตร์ของกรมศึกษานอกโรงเรียน ประเภทของภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการยกระดับการศึกษาเป็น ภาคีเครือข่ายเป็นประเภทภาครัฐมากที่สุด ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม จัดสรรทรัพยากร จัดกระบวนการเรียนรู้

3.2 ผลการประเมินรูปแบบจัดการ

เครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน กับผู้ปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 2 ปัจจัย คือ

3.2.1 ปัจจัยการสร้างเครือข่าย

องค์ประกอบด้าน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน การรวมตัวขององค์กรเครือข่าย การร่วมมือขององค์กรเครือข่าย การรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ผลประโยชน์ร่วมและความสนใจร่วม การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน และการปฏิสัมพันธ์ซึ่งแลกเปลี่ยนมีความเป็นไปได้และมีความเหมาะสมสูงสุด สอดรับกับ แนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบของเครือข่ายควรประกอบด้วย (1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) มีความเข้าใจในปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ปัญหาร่วมกัน (2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) มองเห็นภาพจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันเป็นทิศทางเดียวกัน (3) การเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (mutual interests benefits) แต่ละคนมีความต้องการ แต่ความต้องการจะไม่บรรลุผลสำเร็จหากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ จึงต้องรวมเป็นเครือข่ายและตั้งอยู่บนผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน (4) การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (interdependence) ในด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน และ (5) ด้านสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันขององค์กรเครือข่าย

3.2.2 ปัจจัยการบริหารเครือข่าย

องค์ประกอบ ด้านหลักการของการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ แนวทางการจัดการเครือข่าย กระบวนการร่วมมือขององค์กรเครือข่ายการสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันขององค์กรเครือข่าย การออกแบบเครือข่าย การบูรณาการเข้าด้วยกันการสร้างความสัมพันธ์ให้กับเครือข่าย และการพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถในการบริหาร

เครือข่ายมีความเป็นไปได้และมีความเหมาะสม
สูงสุด ซึ่ง อุตุมพร จามรมาน (2541, หน้า 23) ได้
กล่าวว่า เป็นการตรวจสอบรูปแบบ เป็นการ
ตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์ ความ
เกี่ยวข้อง เหตุผลระหว่างตัวแปร และความเชื่อมโยง
ของตัวแปร

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัยด้านปัจจัยการสร้างเครือข่าย
(Build Network) ศูนย์การศึกษาอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ควรพิจารณาสร้าง การ
รับรู้มุมมองร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
ผลประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิก
เครือข่าย การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การสร้าง
เครือข่ายความร่วมมือในชุมชน และการร่วมมือของ
ชุมชน

2. ผลการวิจัยด้านปัจจัยการสร้างเครือข่าย
(Build Network) ศูนย์การศึกษาอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ควรสร้าง และพิจารณา
ประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชน
โดยเน้นในการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การมี
ส่วนร่วมในการประเมินผล และ รูปแบบการรวมตัว
ของเครือข่าย

3. ผลการวิจัยด้านปัจจัยการบริหารเครือข่าย
(Network Management) ศูนย์การศึกษาอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สามารถนำไปปรับ
ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของ
ชุมชน

4. ควรมีการติดตามและประเมินผลเป็น
ประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน โดยดูความสอดคล้อง
ของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ ความก้าวหน้า
และความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ ทั้งนี้ควร
ให้สมาชิกเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ
กำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรม
เครือข่าย และร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตาม
และประเมินผล

5. ปัจจัยการบริหารเครือข่าย (Network
Management) ควรพิจารณาวัตถุประสงค์ของ
เครือข่ายให้ครอบคลุม การเชื่อมโยงภายในเครือข่าย
เหมาะสม เอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรม
และความแข็งขันของสมาชิก ร่วมทั้งสร้าง โครงการ
หรือกิจกรรมให้มีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับ
มวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานของ
เครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

เกียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*.

กรุงเทพมหานคร: ชักเชสมิเดีย.

ประกายทิพย์ วงศ์หอม. (2543). *เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2549). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการ
วิจัยสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน). (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- สมคิด พรหมจ้อย และคณะ. (2550). *การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการยกระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงานตาม Roadmap กศน.* นนทบุรี: โรงพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อุทุมพร จามรมาน. (2541). *สอนไปทำไม? เทคนิคการสอนและวัดผลระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: ฟันนี่พับลิชชิง.
- Bardo, J.W. & Hartman, J. J. (1982). *Urban Sociology: A Systematic Introduction*. New York : F. E. Peacock Publishers, Inc.
- Burke, A. (1999). *Communications & Development: a practical guide*. London: Social Development Division Department for International Development.
- Doyle, R. (1998). *Community Development in an Age of Globalization: the Partnership Option*. Prepare for the presentation to the 1st International Conference on Community Development in the Asia-Pacific at Sukhothai Thammathirat University.
- Kaplan, A. (1964). *The Conduct of Inquiry: Methodology for Behavioral Science*. San Francisco, CA: Chandler.
- Starkey, P. (1997). *Networking for Development, IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development)*. New York: Harper & Son.

